

A máj klinikai kémiája

1. Intermediér anyagcsere
2. Biotranszformáció

Jelentős funkcionális tartalék

Egyszerű funkcionális tesztek nem mindig érzékenyek

pl. plazma bilirubin

A máj fő funkciói

Szénhidrát-anyagcsere

glükoneogenezis
glikogénszintézis és -lebontás

Zsíryanycsere

zsírsavszintézis
koleszterinszintézis és -kiválasztás
lipoproteinszintézis
ketogenezis
epesavszintézis
D-vitamin 25-hidroxilációja

Fehérjeanyagcsere

plazmafehérjék szintézise (beleértve az alvadási faktorokat, de az immunglobulinokat nem)
ureaszintézis

Hormonanyagcsere

szteroid hormonok anyagcséréje és kiválasztása
polipeptidhormonok anyagcséréje

Gyógyszerek és idegen vegyületek

anyagcsere és kiválasztás

Raktározás

glikogén
A-vitamin
B₁₂-vitamin
vas

Bilirubin-anyagcsere és -kiválasztás

Máj enzimek: érzékenyebbek

-Nem szelektívek

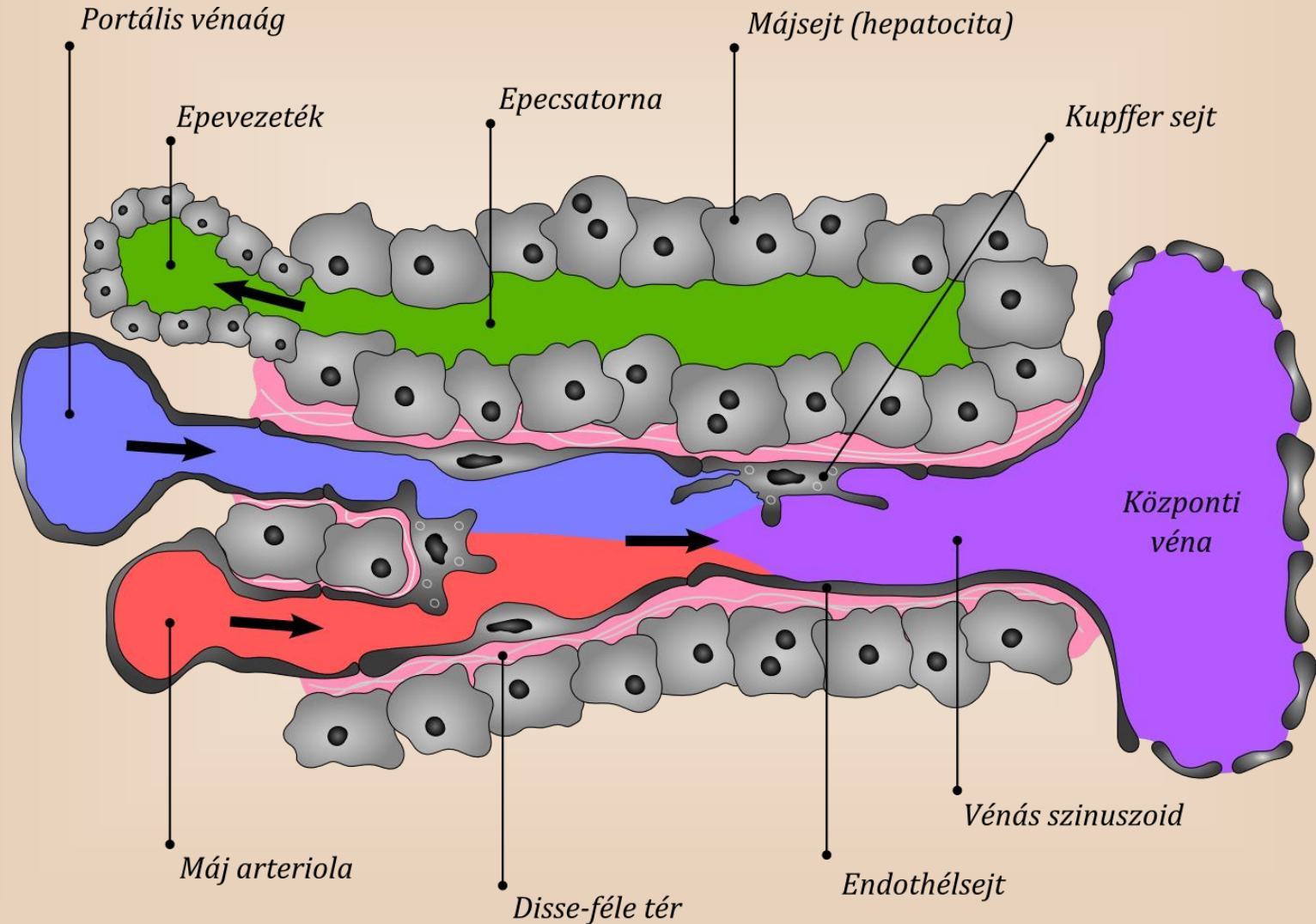
-Nem invazívak

-Más diagnosztikai eljárást indikálhatnak

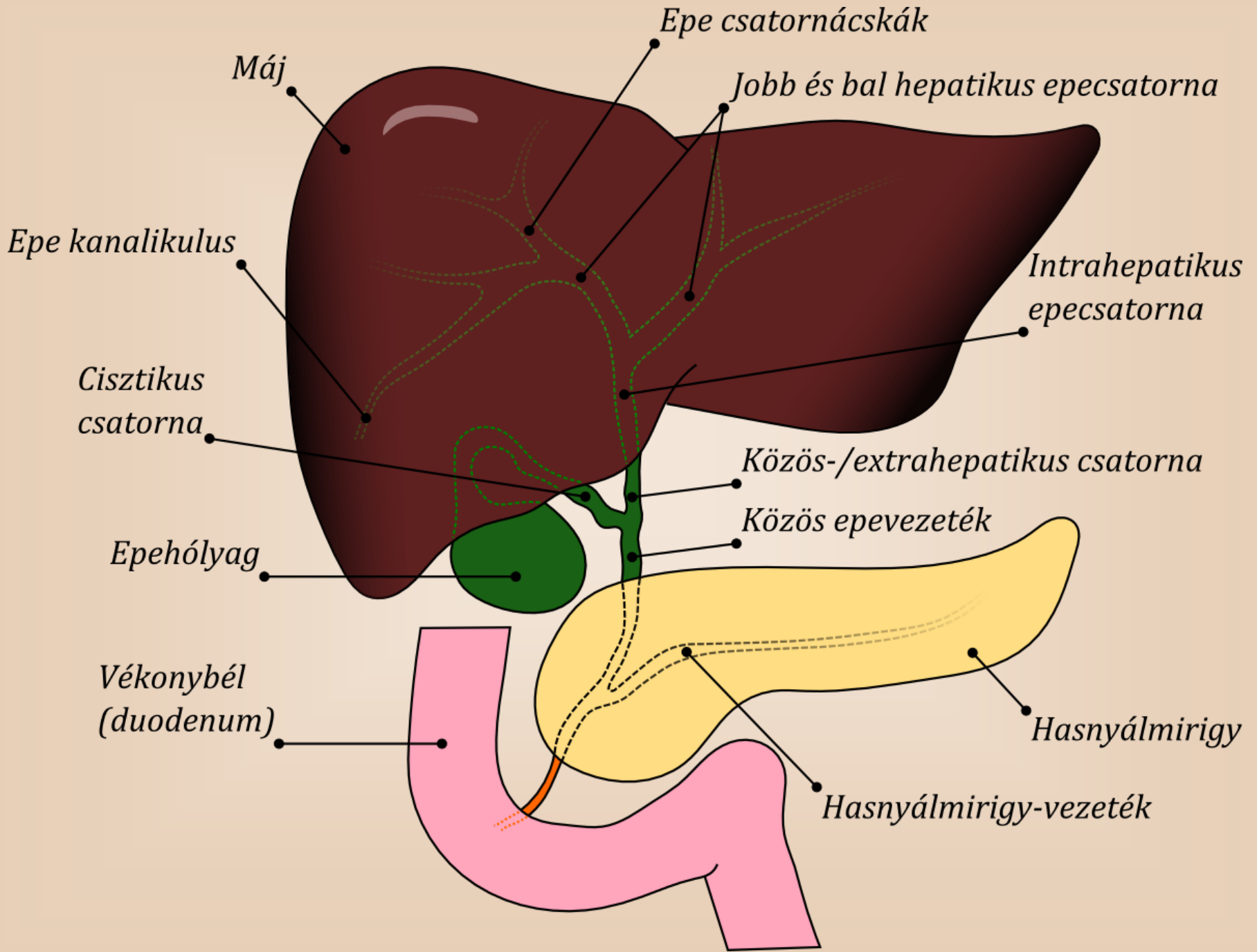
-Lefolyás követése

80% Parenchymasejtek

Kupfer sejtek: retikuloendoteliális rendszer

Máj és eperendszer szoros kapcsolatban vannak

Máj

Epe csatornácskák

Jobb és bal hepatikus epecsatorna

Epe kanalikulus

Intrahepatikus epecsatorna

Cisztikus csatorna

Közös-/extrahepatikus csatorna

Epehólyag

Közös epevezeték

Vékonybél (duodenum)

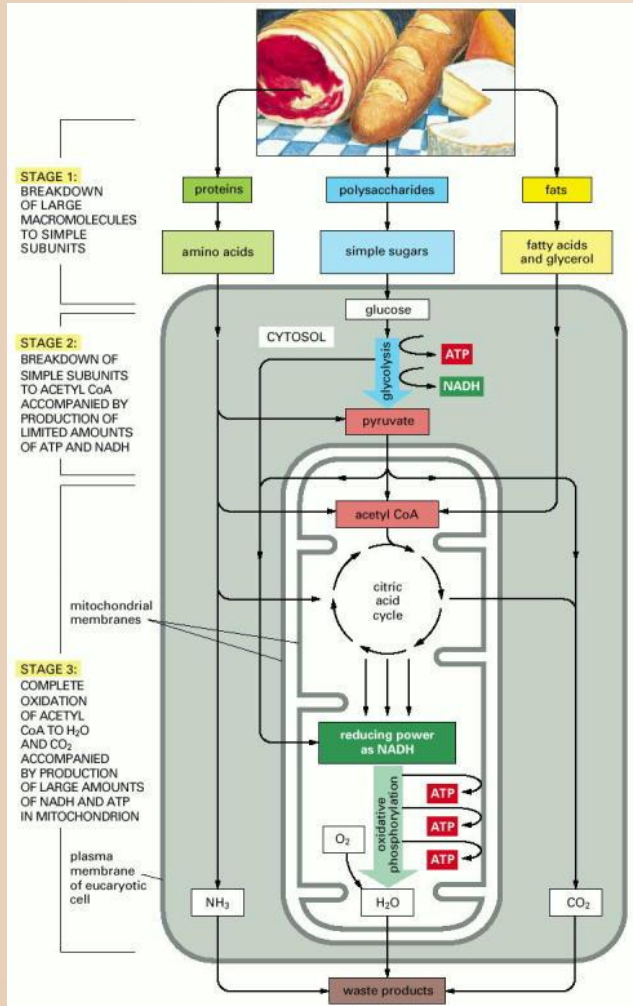
Hasnyálmirigy

Hasnyálmirigy-vezeték

Méregtelenítés

A szervezetbe kerülő anyagok sorsa:

1. Energiaforrások

2. A szervezet nem képes energiát nyerni belőlük: képes átalakítani őket és ezáltal kiválasztani.

A folyamatok összessége:

biotranszformáció

Helye: elsősorban a májsejtek

Enzimei:

Széles szubsztrátspecifitással

Alacsony K_M értékkel jellemezhetőek

A biotranszformáció folyamata

- I. Előkészítő 1. fázis: konjugációra alkalmas molekulák kialakítása, 90 %-ban monooxigenázok katalizálják
- II. Konjugációs 2. fázis: a reaktív molekulához valamely általában vízoldható molekula kötése
- III. Transzport 3. Fázis: a vízoldékonyá tett molekula transzportja a sejtből

A már vízoldékony molekula a vérpályán keresztül a vesébe jut, majd a vizelettel ürül, vagy a bélbe jut és a széklettel ürül.

1. Előkészítő szakasz citokróm p 450 enzimek

Konjugációra alkalmas csoportok:

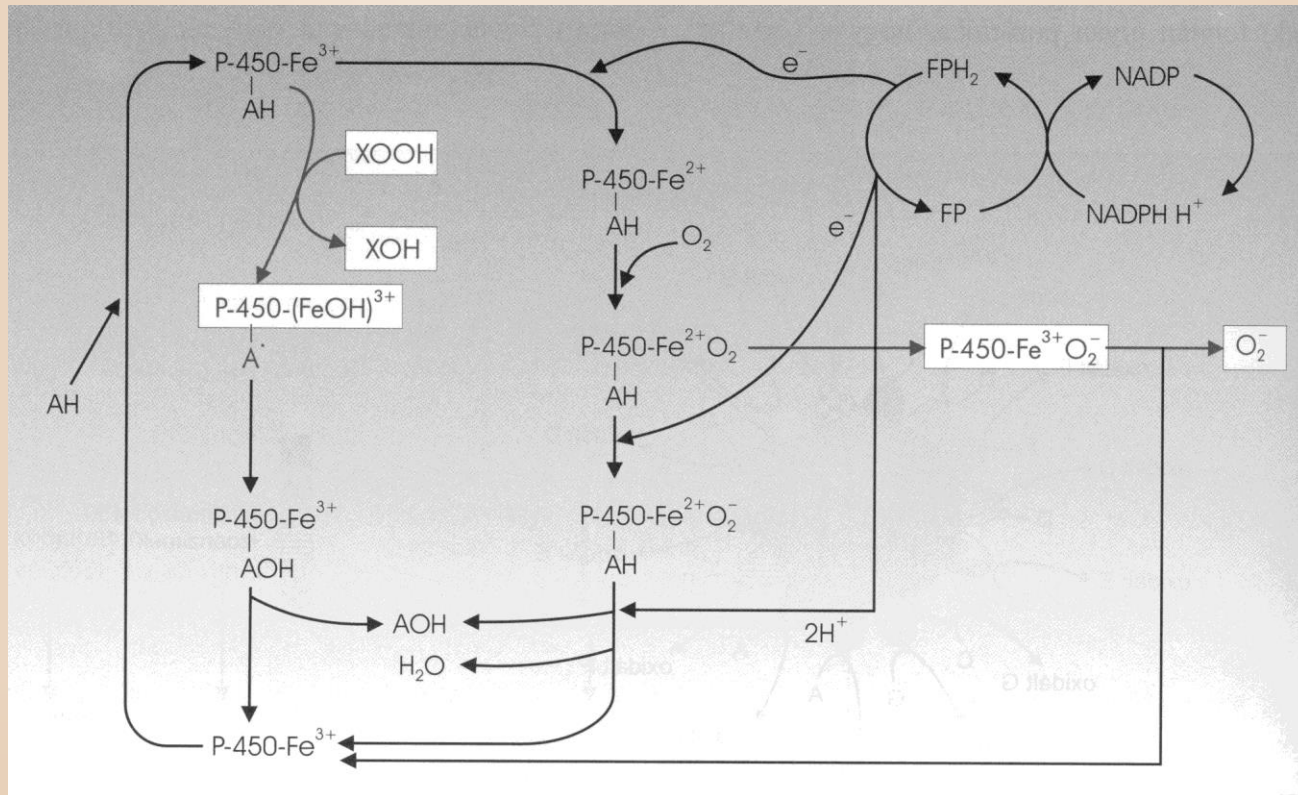
- karboxil (COOH)
- tiol (SH)
- amino (NH₂)
- hidroxil (OH)

Ezek a következőképpen alakulhatnak ki:

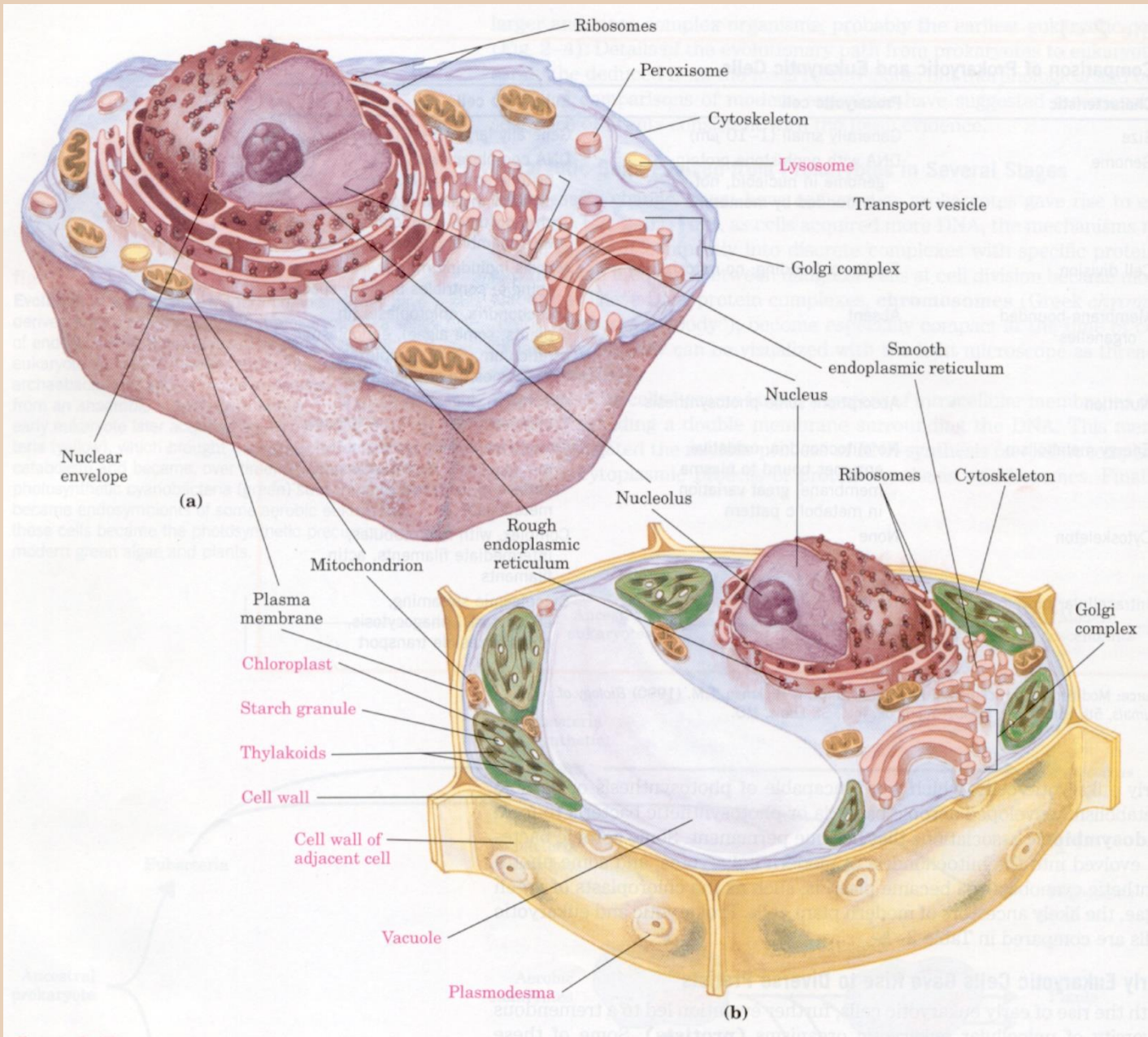
1. Oxidáció (oxigenáció)
2. Redukció
3. Hidrolízis

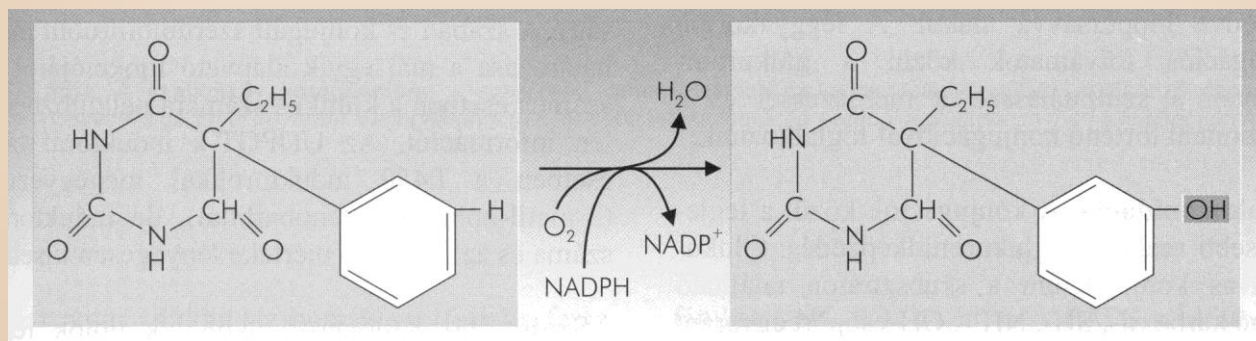
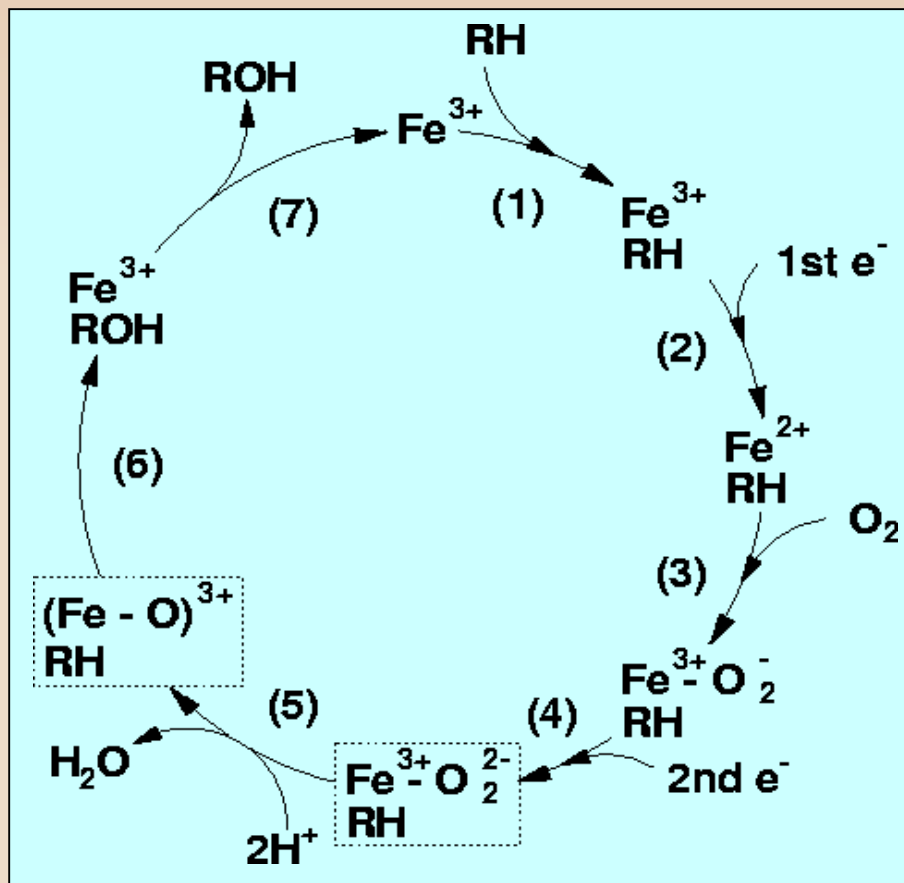
Az oxidációs folyamatokat többkomponensű enzimrendszer katalizálja. Helyszíne az endoplazmás retikulum. Membránhoz kötött, hasonlít a légzési láncra → mikroszómális légzési láncnak nevezték el.

Citokróm P 450 enzimek

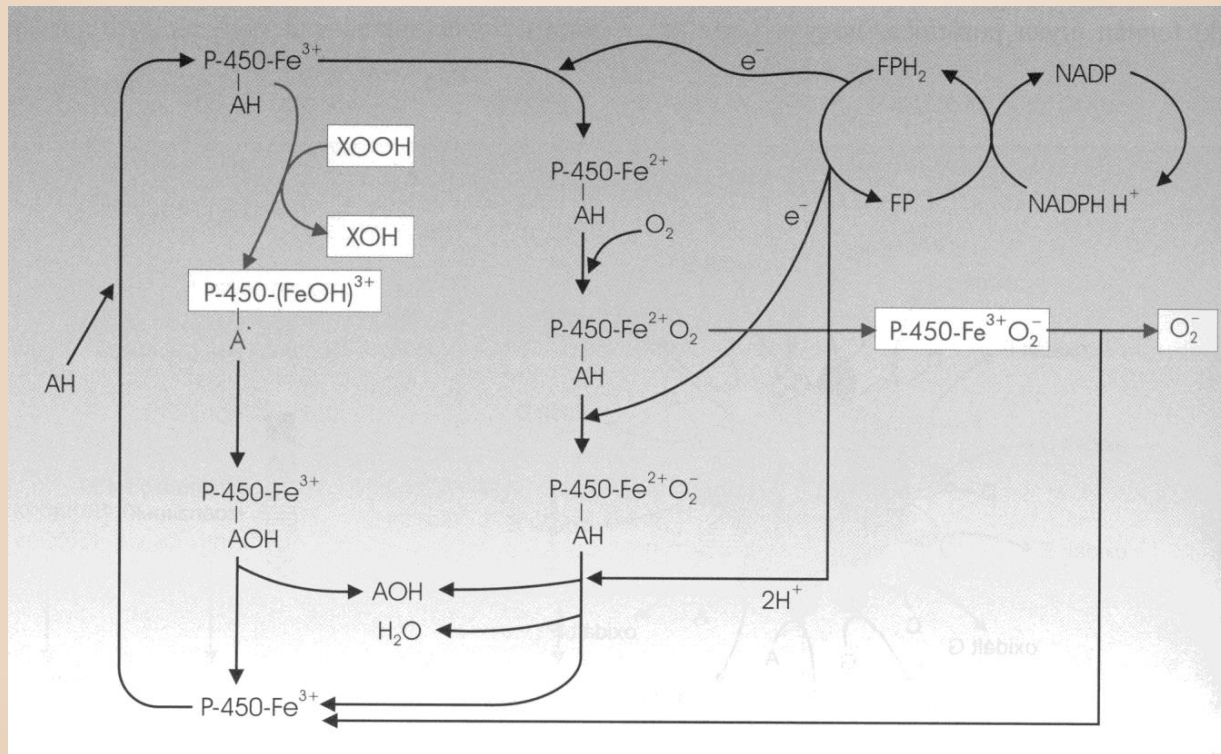
Mit igényel a mikroszómális oxigenációs rendszer?

- NADPH

- O₂

Növekvő terhelésnél (pl.:
gyógyszer) növekvő
NADPH, O₂ igény

Citokróm P450 Izoenzimek, szubsztrátspecificitás

Izoenzimek: azonos reakciót katalizáló, de (különböző fehérjeszerkezettel rendelkező) eltérő enzimek.

Jelenleg nagyjából 650 citokróm P450 izoenzim ismert.

A differenciálódás alapja a növényvilág.

A növényi táplálékkal nem hasznosítható vegyületek is a szervezetbe jutnak Ki kell üríteni

Versengés a növények és az állatok között

A növények védekezése az őket pusztító állatokkal szemben.

Citokróm P450 enzimek védelem ezekkel a növényi „mérgekkel” szemben.

Különböző növények (vegyületek) különböző citokróm P450 enzimek szintézisét fokozzák.

Indukálódás: a fehérjeszintézis fokozása valamilyen behatásra.

Növények

Vegyületek

Fokhagyma, zeller, kelbimbó indol-3-karbinol, diallil-szulfid
káposzta, répa, petrezselyem psoralen

Néhány citokróm P450 család és induktoraik

CYP1   benzpirén, teofillin, dioxinszármazékok

CYP2   szteroid gyógyszerek, paracetamol, etanol, aceton

CYP3   több antibiotikum, fogamzásgátló

CYP4   klofibrát (hiperlipidémiás gyógyszer)

Második konjugációs szakasz

Cél: vízoldható molekula

Konjugációs kofaktorok: glukuronsav, metil-, acetil-, szulfát csoport, glutation, aminosavak

Folyamat

Enzimek

Glukuronidáció

UDP-glukuronoziltranszferázok

Szulfatálás

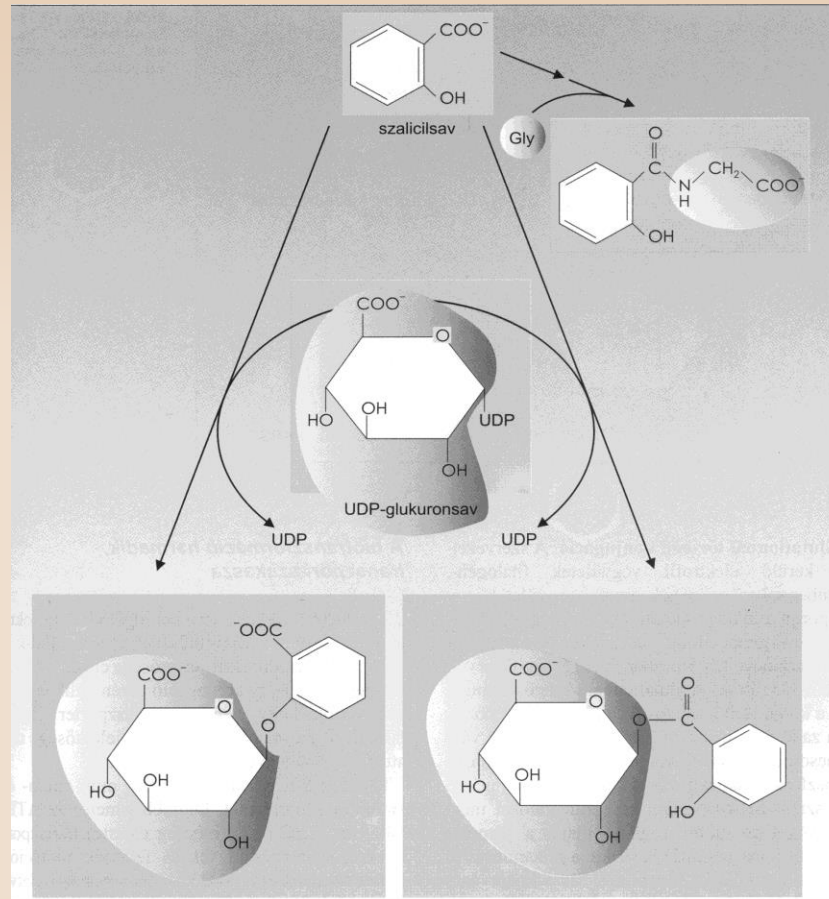
szulfotranszferázok

Konjugáció glutationnal

glutathionil-S-transzferáz

Viszonylag aspecifikus folyamatok: egyazon vegyület ugyanazon csoportja többféle anyaggal is konjugálódhat

Szalicilsav
glukuronsavval
történő
konjugációja

Szalicilsav
glicinnel
történő
konjugációja

Harmadik transzport szakasz

A konjugálódott vízoldékonyá tett anyagok transzporterligandokká válnak és kikerülnek a sejtből

A máj alkalmazkodik a környezeti változásokra

Növekvő méregbevitelre indukálódnak a méregtelenítő enzimek:

- citokróm P450 enzimek 100X-os
- UDG-glukuronozil transzferázok 3-5x-ös indukció

Nem csak külsődleges anyagok lehetnek induktorok: pl. születés után hormonhatásra indukálódnak a méregtelenítés enzimeit.

Koordinált enzimindukció: a kofaktorellátásért és más kapcsolódó folyamatokért felelős enzimek a méregtelenítő enzimekkel együtt indukálódnak

-NADPH ellátás glükóz-6-P dehidrogenáz

-Glukuronsav ellátás

-Konjugációs enzimek pl.: UDP-glukuronozil-transzferáz

-hemszintézis

Gyakorlati vonatkozások

Gyógyszerek egymás melletti adagolása befolyásolja lebomlásukat

→ átfedő szubsztrátspektrum

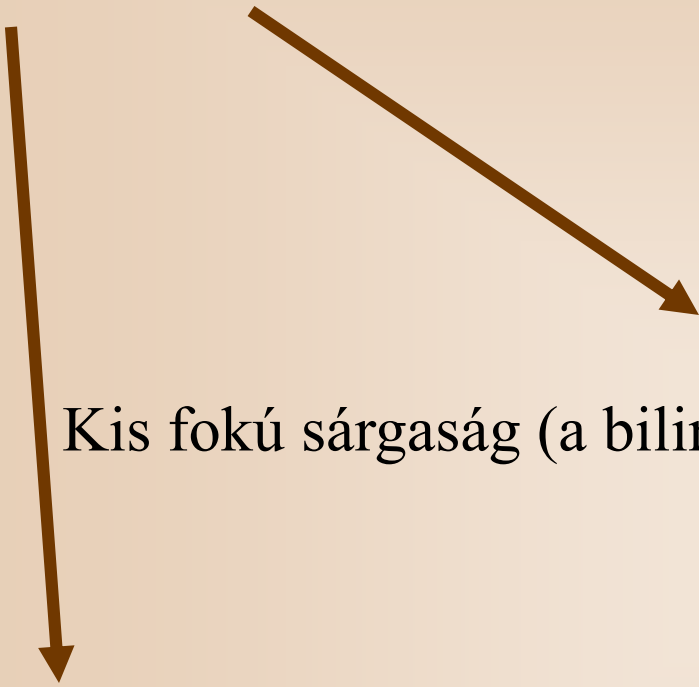
Induktív hatású gyógyszer adagolásának kezdete

Együtt alkalmazott gyógyszer hatása csökken

Induktív hatású gyógyszer adagolásának befejezése

Együtt alkalmazott gyógyszer túladagolása

Újszülöttekben nem indukálódtak még a méregtelenítő enzimek

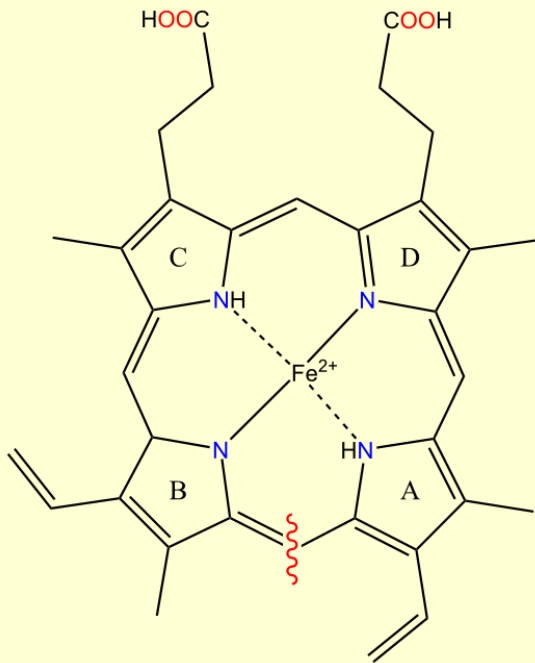
Kis fokú sárgaság (a bilirubin eltávolítása nem tökéletes)

Érzékenyek a gyógyszeres kezelésre (terhes nő kezelése!)

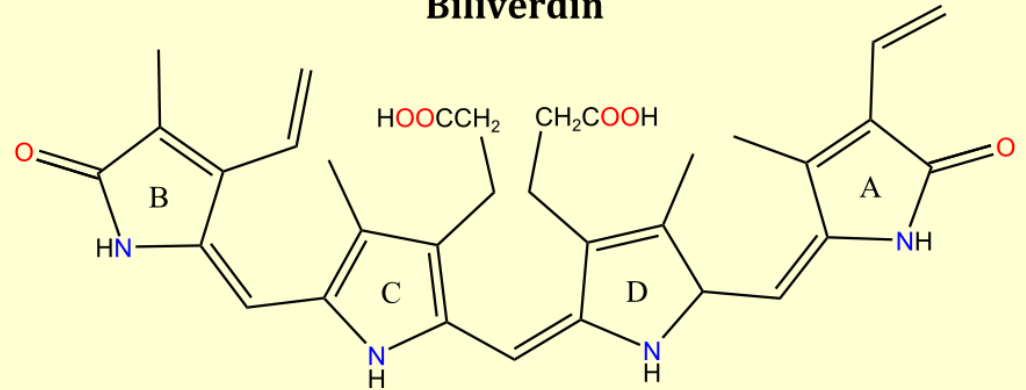
Fötális alkohol szindróma

A hem lebomlása

Hem-csoport

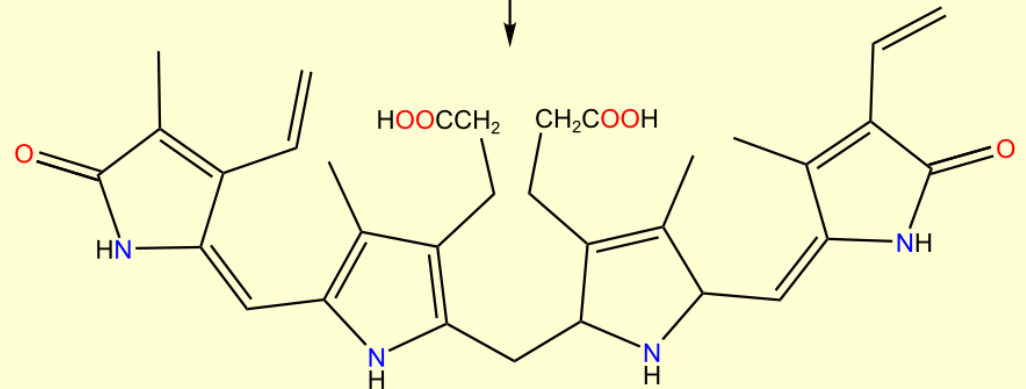
Biliverdin

Biliverdin-reduktáz

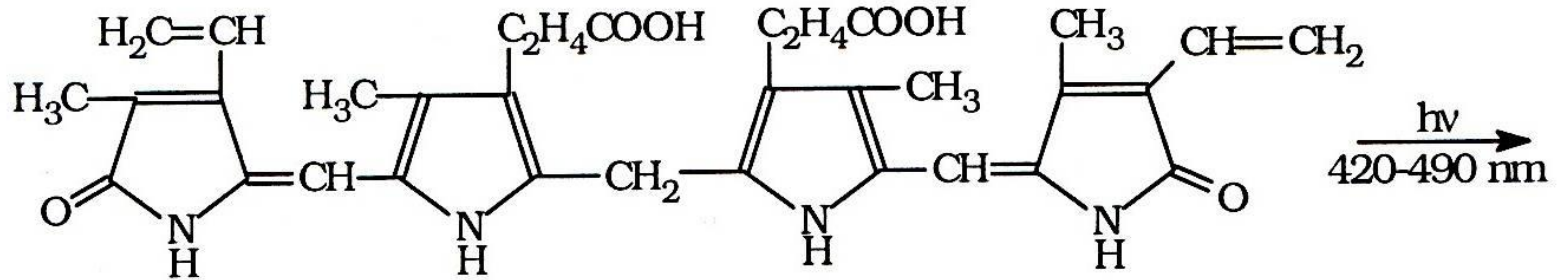
$NADPH + H^+$

$NADP^+$

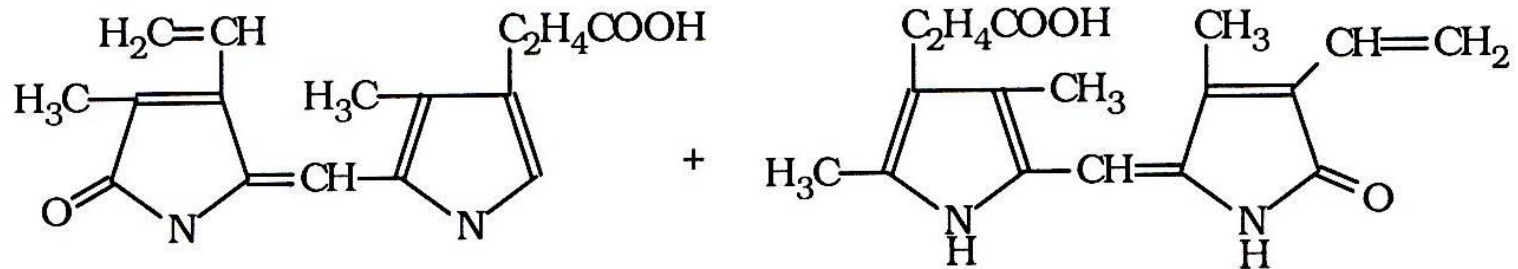

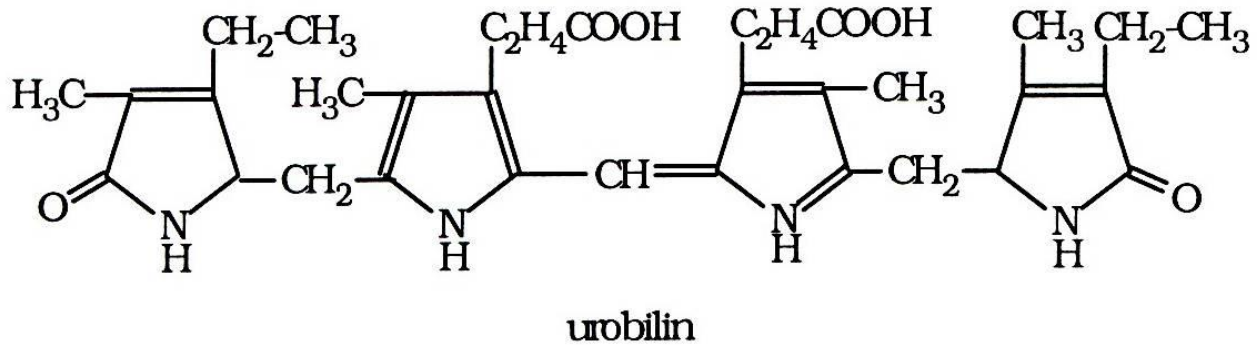
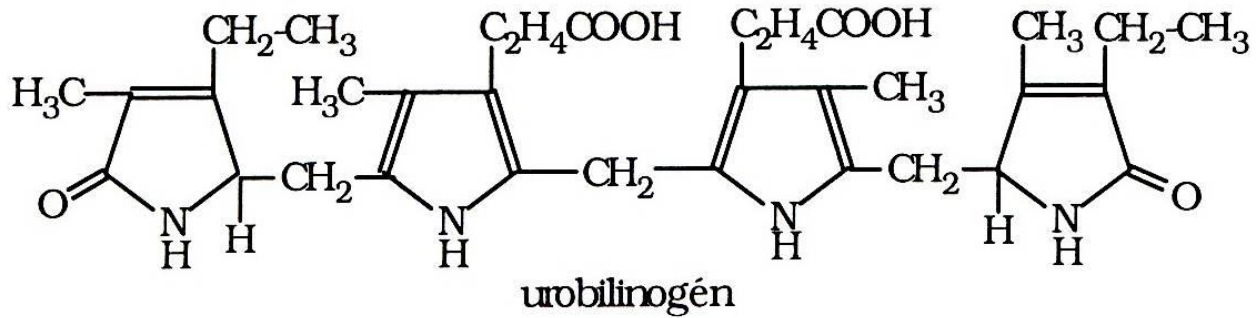
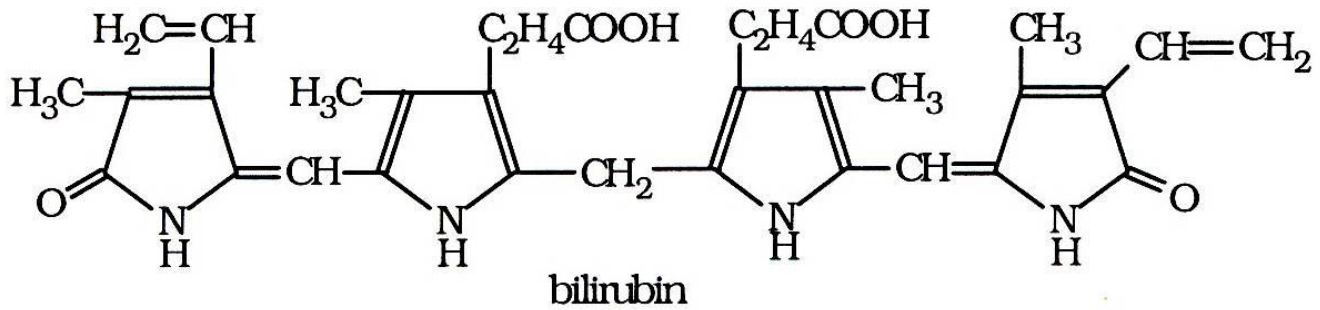
Bilirubin

A bilirubin fotolízise

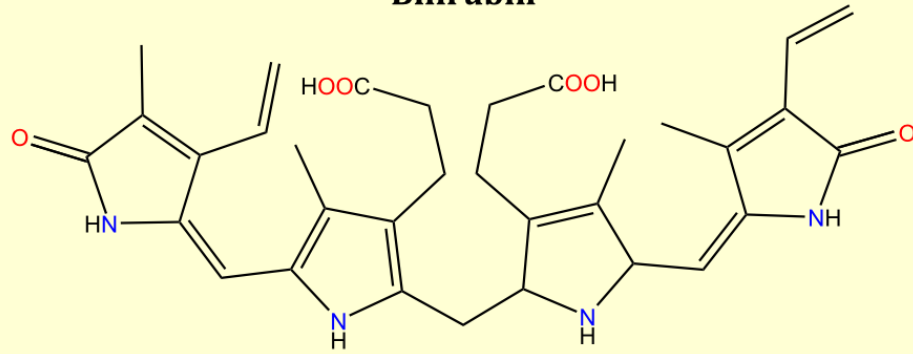

bilirubin

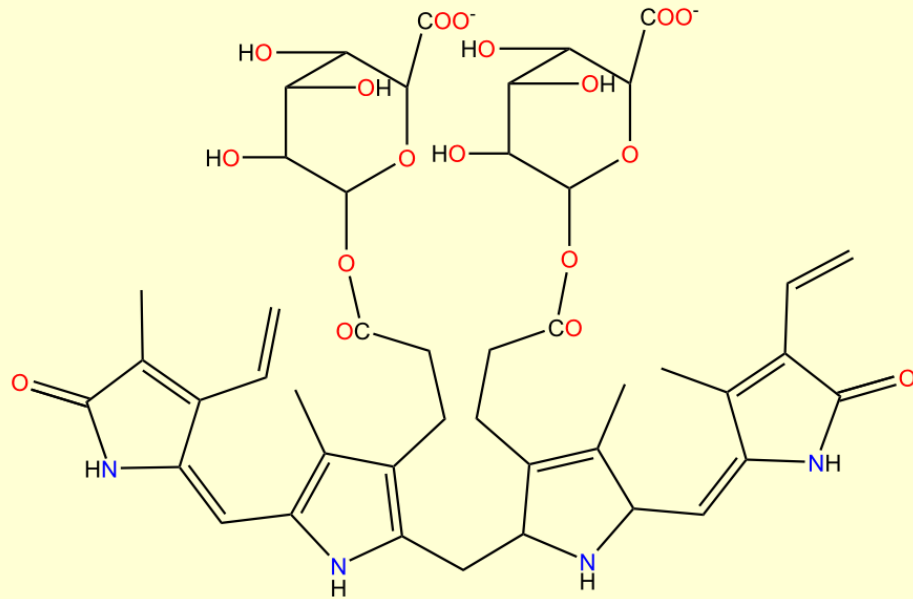

Bilirubin

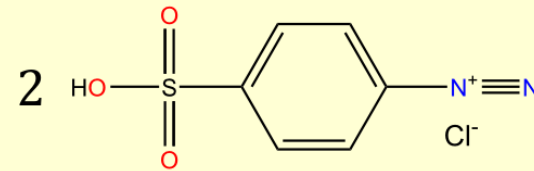
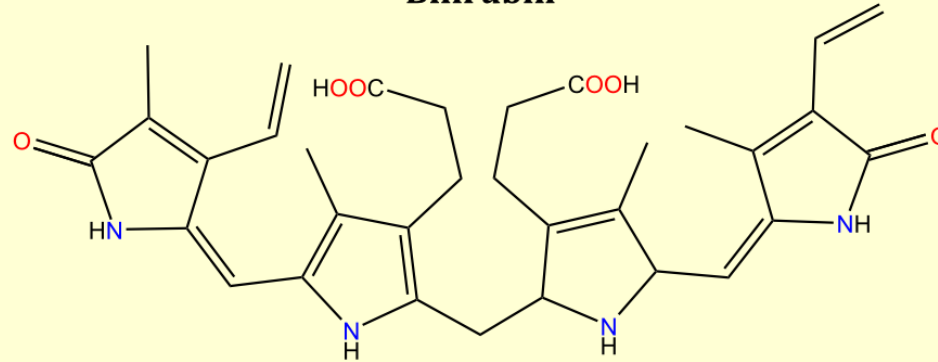
UDP-glükuronil-
transzferáz

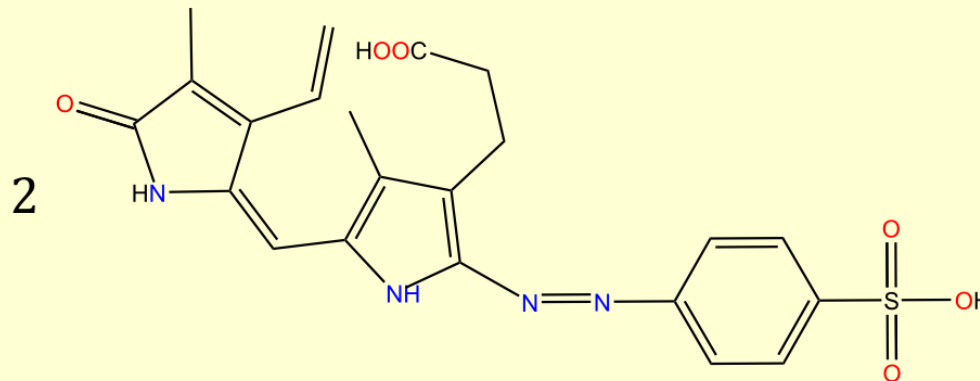
Bilirubin-di-glükuronid

A bilirubin meghatározása

Bilirubin

Diazónium só

Direkt bilirubin: tévesen azt gondolják, hogy a vízoldható (konjugált) rész

Indirekt bilirubin: nem vízoldható (konjugált) frakció

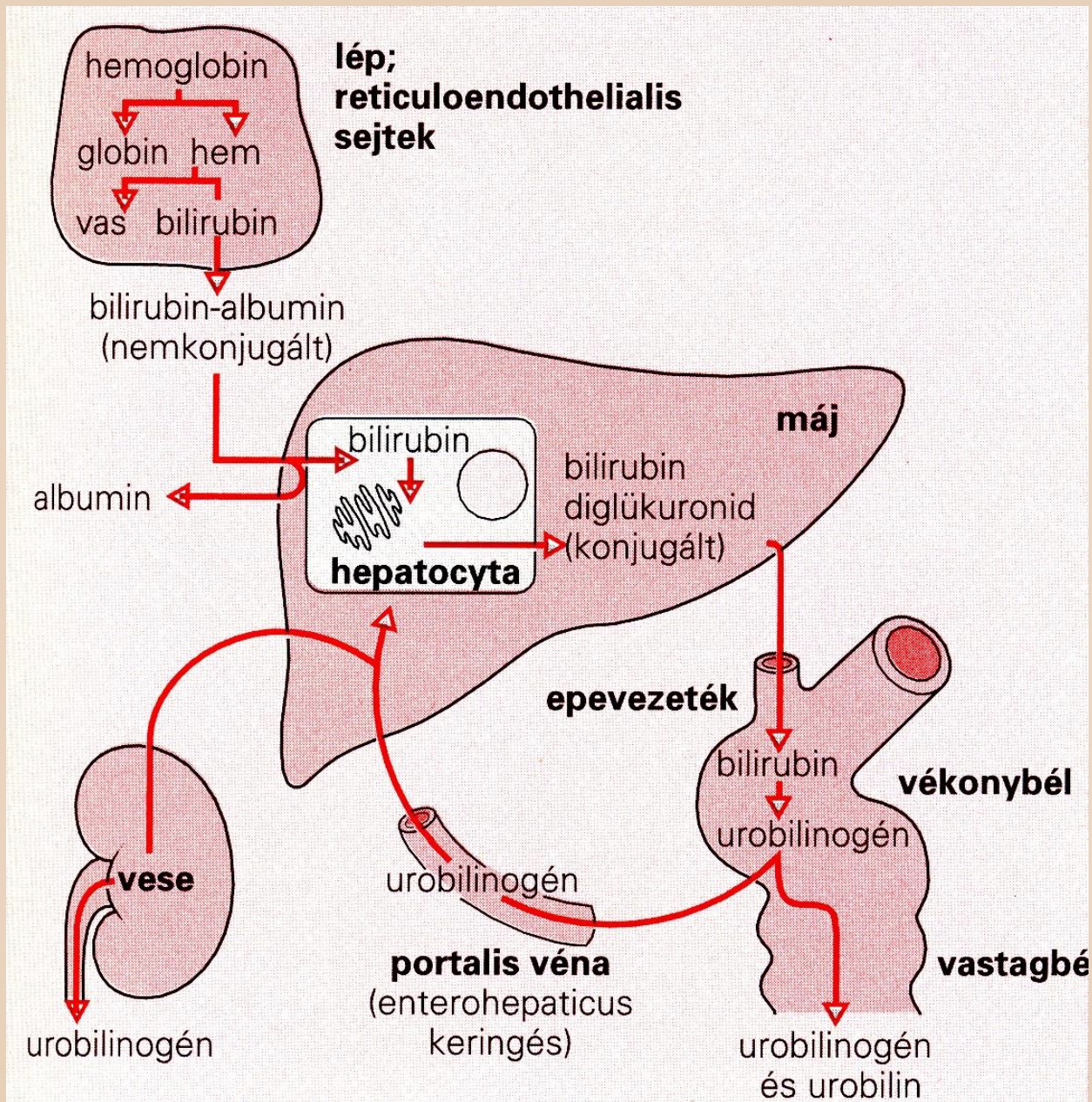
- savas koffein oldat (Jendrassik-Gróf

- DMSO

- savas közegben detergens

Bilirubin anyagcsere, enterohepatikus körforgás

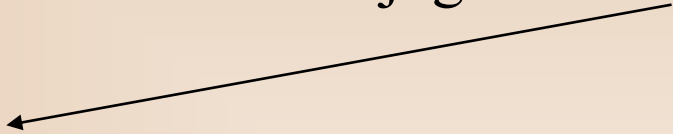

Máj funkciózavar, hiperbilirubinémiák

300 mg bilirubin/nap (10x kapacitás)

Plazma bilirubin 95%-a konjugálatlan: albumin

Nincs filtráció → nincs a vizeletben

Bilirubinuria: konjugált-bilirubin növekedett szintje, mindig kóros

Icterus: sárgaság

Referencia tartomány felső határ 2,5X

-Fokozott képződés

-Csökkent kiválasztás

-Csökkent metabolizmus

Nem konjugált hiperbilirubinémia

Ritkán magasabb 100 $\mu\text{mol/l}$

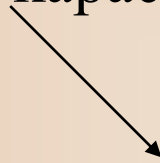
- Májbetegség

- Hemolízis

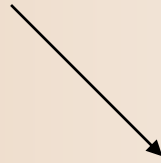
- Gilbert szindróma

Hemolízis

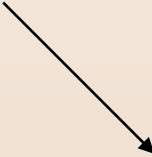
Konjugáló kapacitás telítődik

Feles bilirubin az epében

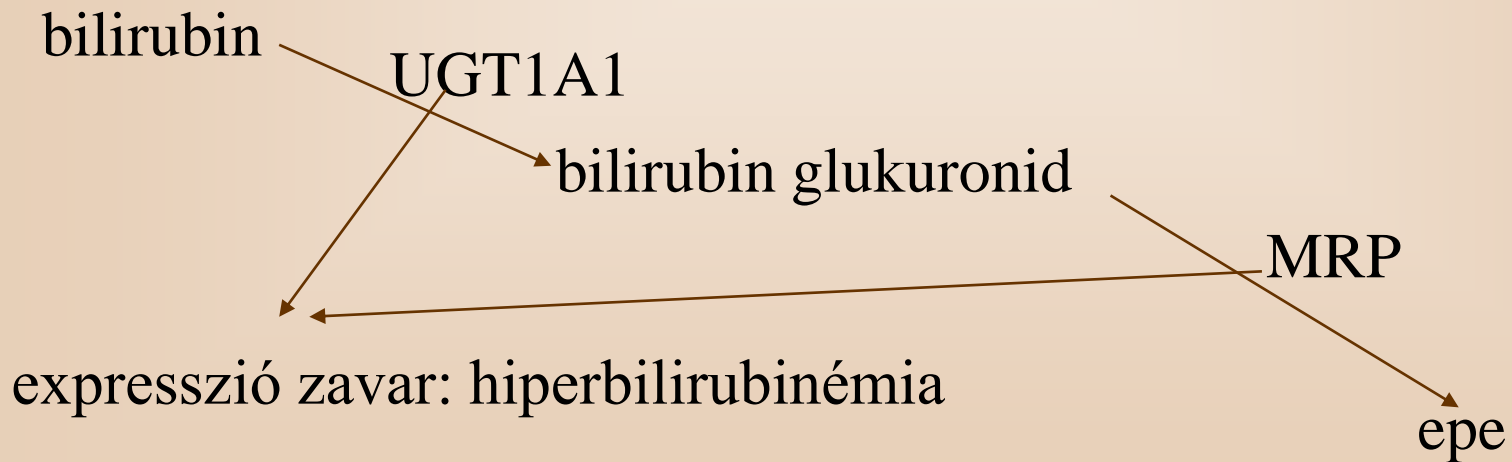
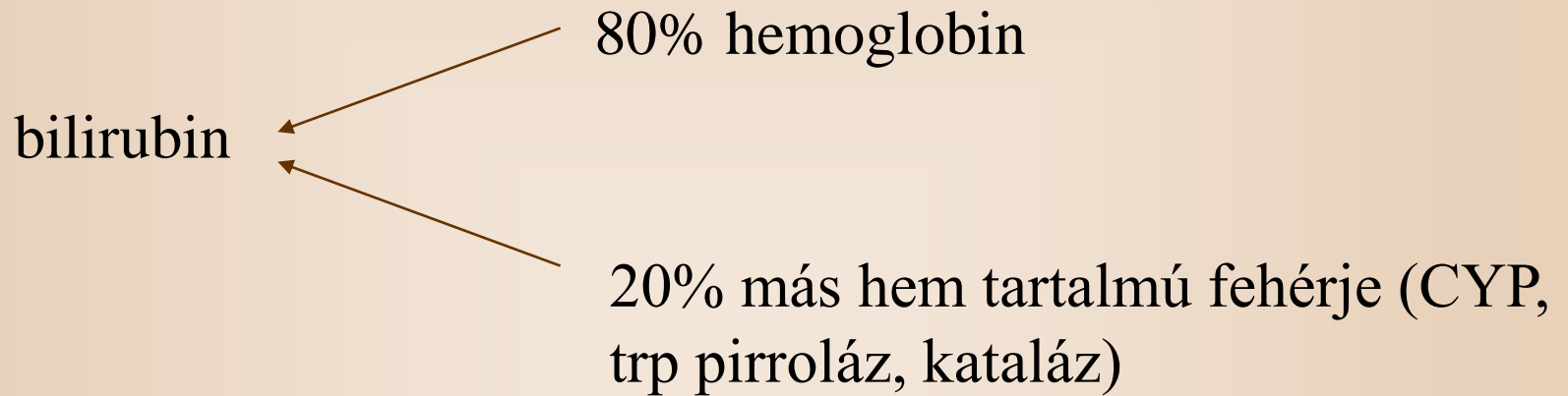
Fokozott UBG szint

Vizelet UBG megnő

2. Fázis enzimzavarok

Legnagyobb jelentőség: UGT1A1

Albuminhoz kötődve szállítódik → albumin telítődik
(300 μM)

vérszintje megnő

→
vér-agy gáton átjut

↓
agysejt, gliasejt károsodása:
kernikterusz

1. Gilbert-kór

Populáció 5-6%-a érintett, szérumbilirubin: 60 μM alatt.

2. Crigler-Najjar szindróma

Két eltérő klinikai forma

I. bilirubin 340 μM felett: azonnali májtranszplantáció a születést követően

II. bilirubin 60-340 μM kezelhető UGT induktorokkal: pl. fenobarbitállal

3. Dubin-Johnson szindróma

Harmadik fázis betegség: MRP2 hiánya okozza

Konjugált hiperbilirubinémia

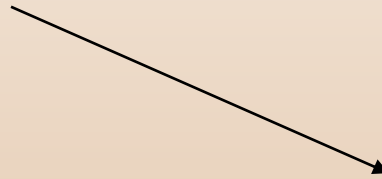
Ok: a hepatocitákból, vagy epeutakból kerül az elfolyás gátlása révén a véréremba a konjugált nagy mennyiségű bilirubin.

Konjugált: vízoldékony

Vizeletbe kerül: sötét narancs, barna színű vizelet

Enterohepatikus körforgás megszakad: bélbe nem jut

világos széklet

ASAT, ALAT

ASAT: aszpartát-aminotranszferáz

ALAT: alanin-aminotranszferáz

Lokalizációjuk

ASAT: mitokondrium, citoszól

ALAT: citoszól

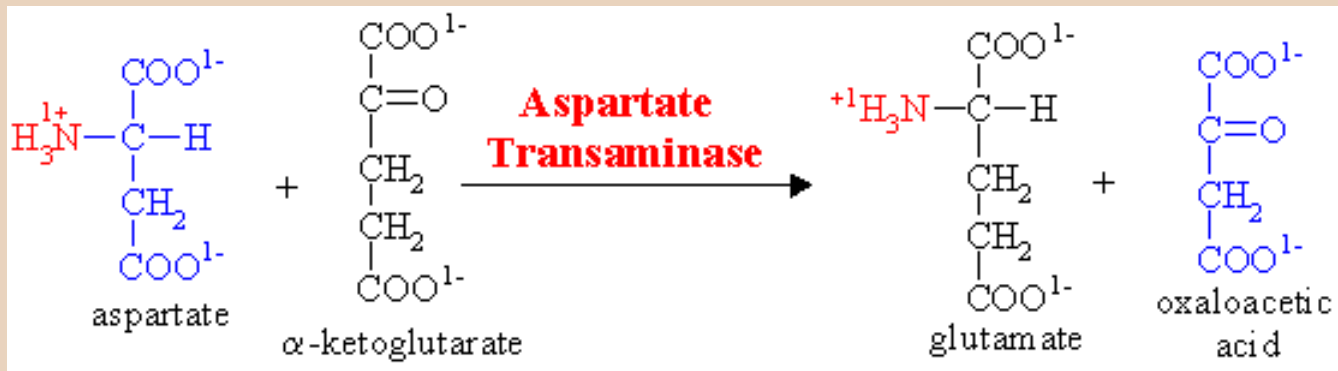
ASAT/ALAT arány fontos diagnosztikai paraméter

- >1 májsejt szétesés
- <1 permeabilitás fokozódás

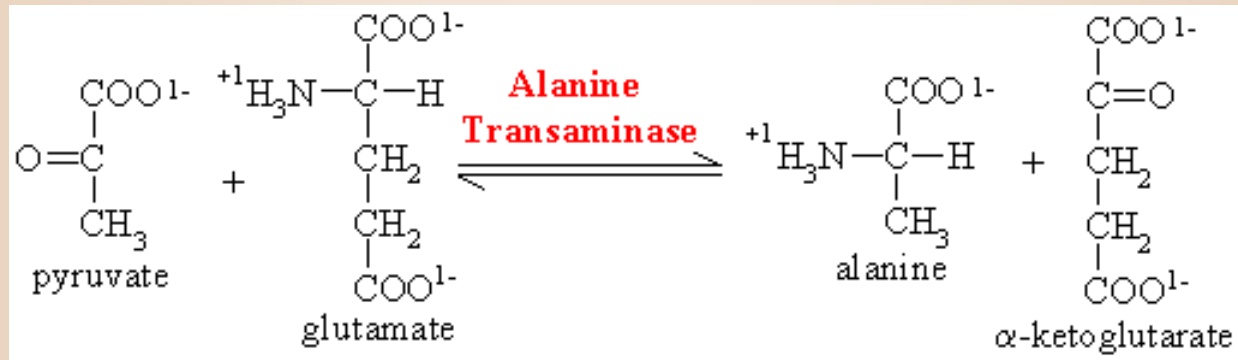

Ilyenkor a mitokondriális ASAT nem szabadul fel

ASAT

ALAT

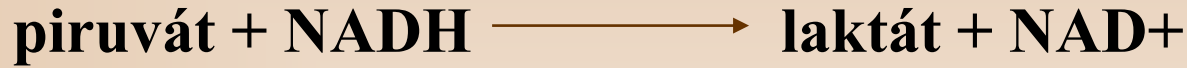
Meghatározás: a ketosavak redukciójával

piruvát + NADH $\longrightarrow$ L-laktát + NAD⁺

oxálacetát + NADH $\longrightarrow$ L-malát + NAD⁺

$\lambda = 340 \text{ nm}$

Laktát dehidrogenáz, LDH

$$\lambda = 340 \text{ nm}$$

5 izoenzim

140 kDa

4 db 35 kDa alegység (2 különféle)

Szív (H) }
Izom (M) } 5 féle tetramer képződik belőle

A vvt tele van LDH-val, hemolizált mintából nem lehet meghatározni

Minden szövetsérülés esetén emelkedik az LDH (szívinfarktus, májsejt szétesés, hemolítikus anémia stb.)

Különösen magas mononucleosis infectiosában

GGT: gamma glutamil-transzferáz

Alkalikus foszfatáz (hepatikus izoenzim)

Plazmafehérjék (albumin)

Akut hepatitis

Oka lehet:

Vírusfertőzés: Hepatitis A, B, C, D, E, Epstein-Barr vírus, citomegalovírus

Toxinok: alkohol, acetaminofen, CCl_4 , gombatoxinok

Tünetek: sárgaság, előtt nem specifikus tünetek (pl. anorexia, fáradékonyság)

Korai stádiumban: bilirubin, UBG vizeletből kimutatható

Később: UBG eltűnik a vizeletből (cholestasis)

Hepatitis oldódása: UBG újra megjelenik

Az ASAT, ALAT 10-12 hét alatt rendeződik

Legtöbb beteg túléli

Hepatitis B, C krónikussá válhat

6 hónapnál tovább tarthat

Krónikus hepatitis okok: alkohol, autoimmun folyamat

Akut májelégtelenség

Tünetek megjelenését követően 6 hónapon belül kialakuló tünet együttes:

- súlyos májkárosodás
- encephalopátia

-hiperakut (<1 hét)

-akut (8-28 nap)

-Szubakut (4-12 hét)

Elvileg reverzibilis: regenerációs képesség

-jelentős anyagcserezavarok

-gyakran társul veseelégtelenséggel

hipoglikémia

Glükoneogenesis hiánya

laktátszint magas

laktátacidózis

Légzőközpont toxikus ingerlése: respiratórikus alkalózis

Ornitinciklus csökkent működése

Alacsony plazmaurea

Ammónia felhalmozódás

Vérzési problémák: vérzékenység, megnyúlt protrombin idő

K-vitamin függő alvadási faktorok (VII faktor 4-6 óra felezési idő)

Cirrhosis

Oka lehet:

1. Túlzott mértékű alkoholfogyasztás
2. Autoimmun betegség
3. Hepatitis B vírus
4. Öröklött anyagcserebetegségek: Wilson-kór, hemokromatózis, α 1-antitripszin hiány

Encephalopathia: májtoxikózis következtében

Gyakori az együttes veseelégtelenség (alkoholos cirrhosis)

Endokrin zavarok: férfiak feminizációja

Ascites (ozmózis, portális hypertónia)

Gyógyszerek és a máj

